

Tartu Ülikool
Filosoofia ja semiootika instituut

**Argumendid looduskeskkonna kaitseks Albert Schweitzeri essee
“Aukartus elu ees” käsitluses**

Filosoofia eriala bakalaureusetöö

Kerttu-Kaisa Viik

Juhendaja: Kadri Simm

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Keskkonnaeetika ajalooline taust	5
1.1 Traditsioonilised eetika koolkonnad ja keskkonnaeetika	7
2. Essee “Aukartus elu ees” argumentide käsitus ja lühiülevaade Albert Schweitzeri elust	11
2.1 Lühiülevaade Albert Schweitzeri elust.....	12
3. Vaade eetika ajaloole Albert Schweitzeri käsitlusest	13
3.1 Indiviidide solidaarsuse sfääri laienemine	13
3.2 Erinevate maailmavaadete mõju eetikale	14
3.3 Aukartus elu ees lähenemise loomine eetikas	17
3.4 Albert Schweitzeri aukartus elu ees eetika	17
4. Eetiline kultuur Albert Schweitzeri käsitluses	18
5. Inimese ja looma suhted Schweitzeri käsitluses	19
5.1 Kõikide olendite võrdse väärtustamise argument	20
5.2 Loomade kannatuste vähendamise argument.....	21
5.3 Vältimatuse argument.....	22
5.4 Inimese ja looma kokkukuuluvussuhte argument.....	23
5.5 Vastutuse argument.....	24
6. Schweitzeri humanism	25
6.1 Rahvastevaheliste konfliktide rahumeelse lahendamise argument.....	25
7. Albert Schweitzeri kriitika	27
8. Albert Schweitzeri ideelised eeskujud	28
8.1 Arthur Schopenhauer	28
8.2 Friedrich Nietzsche	29
9. Kokkuvõte	31
10. Kirjandus	32
11. Resume	33

Sissejuhatus

Loodushoiuga seotud teemad on tänapäeval taas aktuaalsust kogumas. Meid ümbritsev keskkond avaldab mõju nii igale üksikindiviidile kui ka kogu ühiskonnale ja meie järeltulevatele põlvedele. Minu töö peamiseks väiteks on, et inimesel on eetiline kohustus looduskeskkonda kaitsta ehk et inimene peab omalt poolt sellesse panustama, et looduskeskkond püsiks kahjustamatuna ning elusolendid võiksid oma elu säilitada, mitte ei peaks asjatult hukkuma. Oma töös tahan anda vastuse küsimusele, mis on need põhjused, mille tõttu on inimene kohustatud looduskeskkonda kaitsma. Sellele küsimusele vastates toetun Albert Schweitzeri 1972. aastal ilmunud esseele “Aukartus elu ees” esitatud argumentidele ning samuti kasutan ka keskkonnaeetika võtmetekste, et anda ülevaade keskkonnaeetika ajaloolisest käsitlusest, mis aitab lugejal keskkonnaeetikaga seonduvat paremini mõista.

Põhjus, miks otsustasin oma töös Albert Schweitzeri ideedele keskenduda, on see, et esiti on Schweitzeri isikuga seonduv minu jaoks väga inspireeriv olnud, eriti just tema karjääripööre filosoofia ja teoloogia õpetamisest arstiteadusesse, see on mind pannud mõtlema sellele, kui oluline on suurte teoreetiliste teadmiste ja teiste õpetamise kõrval siin maailmas ka midagi praktilist teiste elusolendite jaoks korda saata. Schweitzer oli üks selline filosoof, kes pööras rohkem tähelepanu praktilistele viisidele, kuidas maailma kõigi jaoks paremaks muuta ja tema ideed on ajatud- neid on võimalik igapäev järgida, sest tema tõekspidamised on oma olemuselt universaalsed, sobides hästi kõikidele inimestele, olenemata nende rahvusest, soost, religioosusest taustast jm. Oma tööga soovin anda panuse selle mõistmisele, et Albert Schweitzeri formuleeritud eetiline printsiip- aukartus elu ees on idee, mille järgimine nii üksikisiku kui ühiskonnana saab olla kogu elukeskkonna hoidmise ja säästmise alustalaks. Aukartusel kõige elava ees on minu arvates potentsiaali, aitamaks kaasa inimeste arukamale suhtumisele end ümbritsevasse looduskeskkonda ning kõikidesse elusolenditesse.

Toetudes Schweitzeri esseele käsitletule, saab väita, et kõik elav ehk elusloodus (loomad, taimed jm) kätkeb endas tahet elada ja selle elutahte/eluinstinkti olemasolu neis olendites toob niisiis kaasa selle, et neil kõigil on õigus elada ja inimesel on eetiline kohustus aidata kaasa

nende elu säilitamiseks. Probleem tekib aga tulenevalt asjaolust, et tuleb ette juhtumeid, kus absoluutselt iga elusolendi elu säilitamine ei ole paraku võimalik.

Minu bakalaureusetöö jaguneb kaheksaks peatükiks, millest mõned peatükid jagunevad omakorda alapeatükkideks. Alustan selle teema käsitlemist, andes esiti infot keskkonnaeetika ajaloolisest taustast, järgnevalt käsitlen traditsioonilisi eetikasüsteeme ning keskkonnaeetikat, siis kirjutan lühidalt Schweitzeri elu olulisematest faktidest. Edasi asungi käsitlema tema essees leiduvaid argumente, mille abil on võimalik paremini mõista, miks on meil inimestena kohustus looduskeskkonda hoida, lõpupoole käsitlen ka Schweitzeri kriitikaga seonduvat ning viimasena annan ülevaate kahest filosoofia ajaloos olulisest filosoofist, kellelt on Schweitzer oma ideede loomisel inspiratsiooni saanud.

1. Keskkonnaetika ajalooline taust

Inimesel on kohustus looduskeskkonda kaitsta, panustades seega looduse elu säilitamisse, arendamisse ja püüdes vältida selle hävitamisest, nii palju kui võimalik. Selle mõistmiseks, miks inimesel see kohustus looduskeskkonna ees on, tuleks esiti uurida veidi keskkonnaetika ajalugu: millal ja mis olid need põhjused, miks näiteks hakati keskkonnaga seonduvale üldse rohkem tähelepanu pöörama, mida keskkonnaetika endast täpselt kujutab ning millal see filosoofiline distsipliin on alguse saanud.

Ajaloo vältel on inimese ja looduse suhete üle mitmeid diskussioone peetud ja varasemad keskkonnaga seonduvad ideed pärinevad Antiik-Kreekast näiteks filosoof Aristoteleselt (Kiik 2023: 34-35). Aristotelese seisukoht loomade osas oli, et loomad on loodud inimeste hüvanguks ja seega on loomulik, et inimesed nende üle valitsevad (Aristoteles 2015). Tegemist oli siis ideega, mis ei pidanud seega loomi iseenesest väärtuslikeks olenditeks, vaid nende väärtus arvati olevat selles, mida nad suudavad oma olemasoluga inimeste heaks teha. Läänemaailmas on keskkonnaetilisised seisukohad olnud seotud paljuski kristlusega, mille kohaselt niisamuti asetseb inimene teistest loodud olenditest kõige kõrgemal ehk siis valitsejapositsioonil ja loodust on seega vaadeldud kui midagi, mis on loodud eksisteerima üksnes inimese huvide teenimise eesmärgil. Selle idee aluseks on vanatestamentlik arusaam, mille kohaselt lõi Jumal inimesed kõikidest teistest olenditest kõrgemaks ja andis neile käsu alistada enesele kõik teised olendid Maa peal ning nende üle valitseda. *“Olge viljakad ja teid saagu palju, täitke maa ja alistage see enestele; ja valitsege kalade üle meres, lindude üle taeva all ja kõigi loomade üle, kes maa peal liiguvad!” (1Ms 1:28)* Ajaloolane Lynn White on olnud seisukohal, et tulenevalt kristliku pärandi mõtteviisist, ongi inimene looduse suhtes üleolev, käsitledes seda vaid kui vahendit inimheaolu saavutamiseks, millel puudub igasugune eesmärk iseeneses (White 2008: 44). Üleüldiselt aga on arvatud, et olgu tegemist milliseid uskumusi järgiva inimesega tahes, on inimesel siiski kalduvus pigem kujundada oma uskumused endale sobiva käitumisviisi järele, mitte aga käitumist uskumuste ja tõekspidamiste järgi ja üleolev suhtumine loomadesse tundub inimloomusele üleüldiselt omane olevat, seda olenemata sellest, millised on inimese uskumused ja tõekspidamised. Pigemini on nii, et inimene kipub leidma oma käitumisviisidele põhjendusi parasjagu valitsevatest uskumustest. (Kiik 2023: 35-36) Arvan ise selliselt, et üleüldiselt kõik inimesed

ei ole loomade suhtes tahtlikult julmasti meelestatud, pigemini võib see tuleneda sellest, et kõik inimesed ei ole saanud näiteks lapsepõlves õpetust, et kõikidest elusolenditest peab lugu pidama ja neid austama, siis on põhjus selles, et nad lihtsalt ei ole teadlikud, kuidas on eetiline elusolenditega käituda ja sellest tulenevalt käituvad omale teada olevate viiside kohaselt.

Keskkonnaeetika ehk keskkonda hoidev eetika hakkas välja kujunema ajal, mil ühiskonnas toimusid sellised keskkonnaga seotud sündmused nagu taimemürkide vastane võitlus ja jõuti arusaamisele, et loodusressursid on piiratud (Kiik 2023: 34). Sel ajal hakati senisest enam mõistma, et kui inimesed jätkavad edaspidigi oma endiste keskkonda hävitavate käitumisharjumustega, toob see viimaks kaasa ökoloogilise kriisi ja selle olukorra vältimiseks hakkasid keskkonnaeetikud aru pidama selle üle, kuidas peatada keskkondliku taandarengu protsessi ning jõudsid järeldusele, et muutmaks inimeste keskkonnavaenulikke käitumisviise, on esiti tarvis muuta neile juba sissejuurdunud mõtteviise keskkonna suhtes ning kui muutuvad inimeste keskkonnaga seonduvad mõttemustrid, järgneb sellele ühtlasi ka nende käitumisviiside muutumine. (Keerus, Keskpäik, Vaher 2008: 7) Seega, nagu üleüldiselt inimloomusega seonduvalt, on nii, et kui inimene muudab oma mõtteid millegi suhtes, siis hakkavad ka tema teod muutuma, aga see, et inimesed muudaksid oma mõtteid millegi suhtes, sellele peab eelnema suurem teadlikkus nendest asjadest, mille osas ei osatud varem õigesti toimida, niisamuti keskkonnaga seonduvates küsimustes, aga selle tõttu, et inimesed saaksid teadlikuks, on vaja, et neile vajalikke teadmisi jagataks, mida näiteks looduskeskkonna suhtes hävitav tegutsemine endaga kaasa toob.

Keskkonnaeetika kujunes filosoofilise distsipliinina välja 1970. aastal (Keerus, Keskpäik, Vaher, samas 7). See kuulub praktilise eetika distsipliinide hulka ning käsitleb elusorganismide, loomaliikide, ökosüsteemide jm inimväliste väärtuste ja õigustega seonduvaid küsimusi, mis jätab käsitluse alt välja inimeste omavahelised suhted, keskendudes üksnes inimese ja looduse vahelistele suhetele. Keskkonnaeetika vaatleb inimest keskkonnas, sest üldiselt on inimene alati osa mingist keskkonnast, milles ta eksisteerib ja millega ta seetõttu ka suhestuma peab. (Kiik 2023 :33)

Keskkonnaeetika on oma olemuselt normatiivne distsipliin, mis tähendab, et see ei keskendu maailmas aset leidvate keskkonnaga seonduvate nähtuste kirjeldamisele, vaid selle

eesmärgiks on luua inimestele konkreetsed keskkonnaalased käitumisnormid ja jagada juhiseid, kuidas erinevaid keskkonnaga seonduvaid probleeme lahendada (Kiik 2023: 34).

Tänapäeval kasutatakse sõnu “keskkond” ja “loodus” üht nähtust tähistavate terminitena, kuid ei saa siiski väita, et need terminid päriselt üht ja sedasama nähtust tähendaksid, kuna nende vahel esineb kontseptuaalne erinevus. “Loodus” on termin, mida on kasutatud varasemal ajal ja see kujutab endast loodut, millel puudub keskpunkt ning mis on tekkinud ilma igasuguse inimesepoolse panuseta. “Looduse” mõiste alla kuuluvad kõik elusolendid, kelleks on loomad, linnud, taimed, ka veekogud, metsad jms. Mõiste “keskkond” tähendab aga midagi, mis erinevalt loodusest omab keskpunkti ja selleks keskpunktiks on tavaliselt mõni teine elusolend, kelle suhtes siis seda konkreetset keskkonda vaadeldakse. (Keskpaik, Keerus, Vaher 2008: 13- 14)

Selles peatükis andsin ülevaate keskkonnaeetika ajaloolise tausta ja tekkimise kohta. Keskkonnaeetika tekkimine aitas kaasa sellele, et hakati tegelema keskkonnaga seotud probleemidega ja neile lahenduste otsimisega. Kõige siinkirjeldatu põhjal võib järeldada, et inimene peaks looduskeskkonna kaitsesse panustama põhjusel, et looduskeskkonna puhul on tegemist millegagi, mis mõjutab suurel määral näiteks inimese jaoks tarvilike ressursside olemasolu, millega säästvalt ümber käies saab inimene elada täisväärtuslikku ja hüvelist elu. Niisamuti tuleneb inimese kohustus keskkonda hoida ka uskumusest, et inimene on määratud valitsema kõikide teiste olendite üle ja talle on antud ainsana teistest olenditest mõistus ja südametunnistus, mille alusel teha moraalseid otsuseid ning analüüsida, milliseid tagajärgi erinevad käitumisviisid keskkonna suhtes endaga kaasa toovad ning tulenevalt sellest kõigest on tal kohustus püüelda suutlikkuse poole hoiduda keskkonna kahjustamisest, kuna see, milline on keskkond inimese ümber, mõjutab lisaks inimesele endale ka teisi tema kõrval ning sellel on mõju ka järeltulevatele põlvetele ja seega, soovides tagada nii iseendile kui teistele hüvelist elu nii nüüd kui tulevikus, tuleb teha valikuid, mis toovad kaasa keskkonna elu säilimise.

1.1 Traditsioonilised eetika koolkonnad ja keskkonnaeetika

Selles peatükis tuleb juttu traditsiooniliste eetikakoolkondade ja keskkonnaeetika omavahelistest seostest, mis aitavad mõista, miks ei ole kõige parem variant püüda

keskkonnaga seonduvatele küsimustele vastuseid otsida, lähtudes traditsioonilistest eetikasüsteemidest.

Eetika on teadus, mis tegeleb küsimustega nagu kombed ja väärtushinnagud, uurib, millised on moraalsed teod ning pakub omalt poolt käitumisnorme, mida inimesed peavad järgima, et saavutada õnnelikku elu nii indiviidi kui ka ühiskondlikul tasandil. Keskkonnahoid on samuti valdkond, mis kuulub eetiliste distsipliinide hulka. Selleks, et veelgi paremini mõista keskkonnaeetika olemust ning kuidas keskkonnaga seonduvates küsimustes oleks võimalik eetiliselt toimida, on tarvis vaadelda ka eetika traditsioonilisi koolkondi ja mõelda nende suhte üle keskkonnaeetikaga.

Traditsiooniliste eetikasüsteemide hulka kuuluvad neli eetikasüsteemi, milleks on tagajärje-eetika, utilitarism, deontoloogiline eetika ja vooruseetika (Kiik 2023: 36).

Tagajärje-eetika keskendub erinevate tegude tulemustele ja nõuab, et analüüsitaks konkreetsete tegude tagajärge – kas need toovad endaga kaasa head või halvad tulemused ja selle alusel, mida antud tegu endaga kaasa toob, on võimalik otsustada, kas tegu on moraalne või mitte (Kiik 2023, samas 36).

Utilitarism kuulub tagajärje-eetika valdkonda ja kätkeb endas püüet maksimeerida hüvesid ning minimeerida kaotusi (Kiik 2023: 36). Utilitarismi on kaks tüüpi: teo- ja reegliutilitarism. Teoutilitaristliku määratluse kohaselt saab õigeks pidada üksnes sellist tegu, mille tegemine toob endaga kaasa sama palju hüvet, kui seda teeksid mistahes muud alternatiivid ja seega saame teha otsuseid, milline on õige tegu, selle põhjal, kas see konkreetne tegu toob endaga kaasa kõige suuremat kasu või mitte. Seega on õiged teod need, mis toovad endaga kaasa kõige rohkem kasu. (Pojman 2002: 182)

Reegliutilitarismi kohaselt on tegemist õige teoga sel juhul, kui toimitakse sellise reegli kohaselt, mis pärineb nende reeglite hulgast, mis toovad ühiskonnale rohkem kasu, kui seda suudaksid teha kõik nende reeglite teised mõeldavad alternatiivid. (Pojman 2002: 182-183)

Deontoloogiline eetika on eetikateooria, mille kohaselt ei ole mingi tegu iseenesest õige või väär, vaid tegude õigsuse üle saab otsustada teo teatud sisemiste joonte või reegli alusel, mille hulka tegu kuulub ehk siis on teod, milles on midagi olemuslikult õiget ka siis, kui need toovad endaga kaasa mingit laadi kahju tegijale ja niisamuti on tegusid, milles peituvad

olemuslikult väärad jooned ja neid on seega väär toime panna ka olukordades, kus need näivad olevat isegi mingit laadi kasu toovad. (Pojman 2002: 215-216)

Vooruseetika on eetikateooria, mille kohaselt ei ole oluline üksnes heade tegude sooritamine, vaid see tähtsustab lisaks heade tegude tegemisele ka inimese head iseloomu, motivatsioone ja kalduvusi ehk siis siinkohal pole tegemist pelgalt inimese kohustusega lihtsalt häid tegusid teha, vaid pigemini vajadusega püüelda vooruste ehk heade iseloomuomaduste poole, millest lõpptulemusena saab alguse harjumuspärane heategude tegemine. Voorusi saab omakorda jagada veel moraalseteks ja mittemoraalseteks tulenevalt sellest, kas on tegemist intuiitiivsete või moraaliprintsiipidega seotud voorustega. Mida rohkem inimene püüdleb endas vooruste poole, seda enam kujuneb ta isikuks, kellel on loomulik suutlikkus teha head, ilma et see nõuaks temalt suuremat pingutust. (Pojman 2002: 258- 259)

Püüdes traditsioonilise eetikasüsteemi järgi keskkonnaga seotud küsimuste üle otsustada, saame erinevates keskkonnaga seonduvates küsimustes mõelda selle üle, millisele eetikateooriale tuginedes oleks võimalik kõige paremini aidata mingeid konkreetseid keskkonnaalaseid probleeme lahendada: deontoloogilise käsitluse kohaselt on võimalik küsida näiteks selliseid küsimusi, kas inimesel on kohustus ökosüsteemi hoida või kas inimesel on õigus loomalt elu võtta jms. (Kiik 2023: 36) Püüdes kasutada keskkonnaalaste probleemide lahendamisel traditsiooniliste eetikasüsteemide abi, ei ole siiski võimalik jõuda tegeliku lahenduseni, kuna esiti on keeruline mõista, mis osutub lahendusel kaalukamamaks teguriks- kas tegu ise või selle teo tagajärjed ja kas üldse on võimalik olla kindel, et üks või teine eetikateooria tõepoolest suudab anda tekkinud küsimustele vastused. Tuleb tõdeda, et traditsioonilised eetikakoolkonnad on siiski suunatud oma lahendusviisides eelkõige inimestevahelistele suhetele ehk siis need on antropotsentristlikku laadi ja suudavad seega anda häid vastuseid näiteks sellistes küsimustes, mis seonduvad näiteks demokraatia, inimõiguste jms, kuid need ei ole piisavalt pädevad otsustama keskkonna ja looduskaitsega seonduvate küsimuste üle ning see toob kaasa vajaduse eetikateooria laienemise ehk uue eetilise süsteemi loomise järele, mis keskendub konkreetselt keskkonnaga seonduvatele küsimustele. (Kiik 2023: 36-37) Selline eetikateooria laiendus tähendab elusorganismidele ja ökosüsteemidele eetilise väärtuse omistamist. Siiski ei saa võrdsustada eetilist väärtustamist ja mingi olendi väärtustamist vaid temale kasulike omaduste tõttu, sest on võimalik, et inimesed väärtustavad teatud olendeid vaid selle pärast, et need on neile kasulikud mingi muu

olulisemaks peetava eesmärgi saavutamisel, näidetena võib tuua koera ja hobuse: koera võib inimene pidada mitte üksnes selle eesmärgiga, et talle koerad meeldivad, vaid eesmärgiga tagada oma kodu turvalisus, niisamuti hobust saab inimene pidada vaid eesmärgiga tarvitada tema abi maatöödel, mitte aga et hobusel oleks selle inimese jaoks väärtus iseeneses. Kirjeldatud väärtustamisviisi saab nimetada instrumentalistlikuks- mingit olendit väärtustavaks sedavõrd, kui võrd on sellest olendist inimese eesmärkide saavutamiseks kasu, nt turvalisus, muud hüved. (Kiik 2023: 36)

Mingile olendile seesmise ehk iseenesliku väärtuse omistamine tähendab, et neid olendeid peetakse väärtuslikuks pelgalt selle tõttu, kes nad on iseeneses, mitte vaid oma kasutoovuse tõttu inimestele (Kiik 2023: 37). Väärtustades näiteks juba mainitud koera ja hobust kui väärtusi iseeneses, tähendab, et nendes loomadesse suhtutakse kui sõpradesse ja olenditesse, kes pakuvad inimestele seltsi vms väärtust, mis ei seostu neile materiaalse kasumi tootmisega. Selline olendite iseeneslik väärtustamine on eetilises mõttes sügavam ja tähenduslikum kui nende väärtustamine vaid inimhüvedele kaasa aitamisega, kuid sellegipoolest on mõlemad väärtustamisviisid siiski kasulikud kui olukord, kus neile väärtuse omistamine üldse puuduks.

Selles peatükis käsitlesin niisiis eetika traditsiooniliste koolkondade seoseid keskkonnaetikaga. Traditsiooniliste eetikakoolkondade käsitluste kohaselt saab küll mõelda selle üle, milline nendest eetikateooriast suudaks keskkondlikke probleeme kõige paremini lahendada, kuid siiski jääb traditsiooniline eetikakäsitus oma olemuselt liiga inimkeskseks ja ei suuda seega vastata täielikult keskkonnateemadega seonduvatele küsimustele vastuseid anda, mis tingib vajaduse eetikat laiendada ehk luua uus eetikasüsteem, mis omistab looduskeskkonnale eetilise väärtuse ja selle süsteemi abil on võimalik vastata, miks peab elusolendite elu kaitsta, sest kui elusolenditele on omistatud eetiline väärtus, siis olenemata sellest, kas tegemist on siis olendi instrumentalistliku väärtustamisega või tema väärtustamisega iseeneses, mõjutavad need siiski inimest elusolendite elu kaitsma ja selle hävitamisest hoiduma.

2. Essee “Aukartus elu ees” argumentide käsitus ja lühiülevaade Albert

Schweitzeri elust

Käesolevas peatükis keskendun Albert Schweitzeri esseele “Aukartus elu ees” ja esitan tema argumentid, mis selgitavad, millest tulenevalt on tema arusaama kohaselt inimesel kohustus looduskeskkonna elu kaitsta ning üleüldiselt igasugust elu väärtustada ja püüda seda säilitada ning mis on tema peamine eetiline printsiip, millest inimene peaks selle juures lähtuma.

2.1 Lühitulevaade Albert Schweitzeri elust

Esmalt esitan lühitulevaade Albert Schweitzeri elust eeldusel, et ehk aitab tema isikliku elu olulisemate faktide teadmine lugejal ka tema ideid paremini mõista ja peale seda tulevaadet tema isikust suundun käsitlema tema essees leiduvaid argumente, mille abil saab selgitada miks inimesel on kohustus elusloodust kaitsta.

Albert Schweitzer sündis 1875. aastal Elsassis. Kuna tema isa oli kirikuõpetaja ning tema peres olid olulisel kohal religioossed väärtused, sai ta ka ise hea usulise kasvatuse.

Schweitzer oli juba varakult muusikaliselt väga andekas: ta õppis kuueaastaselt klaverit mängima, kaheksa-aastaselt õppis ta selgeks orelimängu ning üheksa-aastaselt oli ta selles juba sedavõrd pädev, et võis ise kirikus jumalateenistustel orelit mängida. Õpingutes oli ta keskkooli ajal pigem keskpärane, kuid Stratsburgi ülikoolis kuulus ta edukamate üliõpilaste hulka, õppides seal filosoofiat ja teoloogiat ja kui ta 1898. aastal selle ülikooli lõpetas, autasustati teda tulemuste eest Golli stipendiumiga, mis andis talle võimaluse käia erinevates ülikoolides loenguid kuulamas ja tegelda nõnda jätkuvalt eneseharimisega. (Schweitzer 1972:5-6)

1899. aastal omandas Schweitzer filosoofiadoktori kraadi ning kirjutas samal ajal valmis Kanti usufilosoofia teemalise uurimuse. Sama aasta keskpaiku sai temast Stratsburgi Püha Nikolai kiriku vaimulik, 1902. aastal teoloogia eradotsent. 1905. aastal otsustas Schweitzer aga teha oma karjääris pöörde ja temast sai arst ning ta teenis inimesi Aafrika vihmametsade piirkonnas ja rajas ka ise Gabonis haigla. Tema meditsiinikarjääri tuntust tõstab asjaolu, et ta toimetas arstiabi kohta, kus seda varem ei olnud ning tegi seda viisil, mis suutis omandada kõige suurema mõjukuse. (Schweitzer 1972: 6-10)

Albert Schweitzeri peateoseks võib pidada "Kultuurifilosoofiat", milles ta käsitleb tolle aja kultuuri ja filosoofia mandumist ning probleeme, mida kultuuriline allakäik enesega kaasa on toonud. 1953. aastal pälvis ta oma sõjavastaste hoiakute tõttu Nobeli rahupreemia. Albert Schweitzer oli üks väga viljakas autor ja humanistlike ideede eestvõitleja. (Schweitzer 1972: 9-13)

Mõeldes Albert Schweitzeri eluloole, võib väita, et tegemist oli kahtlemata ühe olulise mõtlejaga, kes on oma filosoofiliste tõekspidamistega mõjutanud kogu lääne tsivilisatsiooni ajalugu. Eriti olulise ja kõnetava faktina saab minu arvates esile tõsta tema karjääripööret meditsiiniteadusesse, mis andis talle võimaluse oma eetilisi tõekspidamisi praktilistel viisidel ellu rakendada, mis nähtub olevat palju mõjuvam tegu kui oma ideid üksnes teoreetilises plaanis, õpetades ja raamatuid kirjutades, maailmale esitleda. Niisiis on võimalik Albert Schweitzeri elulooga tutvudes järeldada, et Schweitzer on olnud autor, kes on jätnud maailmale oma kustumatu pärandi, seda nii kultuurifilosoofia, keskkonnaeetika kui meditsiiniteaduse seisukohalt vaadatuna.

3.Vaade eetika ajaloole Albert Schweitzeri käsitlusest

Selles peatükis keskendun Albert Schweitzeri eetika ajaloo käsitlusele. Siin tuleb vaatluse alla, milline on Schweitzeri seisukohalt eetiline inimene, mis on tema seisukohalt eetika ning millised on õiged lähenemisviisid sellele ja kuidas aitavad need põhjendada väidet, et inimene on kohustatud keskkonna elu säilitamisele kaasa aitama.

3.1 Indiviidide solidaarsuse sfääri laienemine

Schweitzeri käsitluse kohaselt tähendab indiviidi eetiline areng tema solidaarsuse valdkonna ehk inimese eetilise vastutusesfääri laienemist. Eetilise vastutusesfääri laienemine tähendab aga seda, et inimene hakkab lisaks enda heaolu eest hoolitsemisele, mõtlema ka sellele, kuidas ta saaks ka oma kaasinimeste heaolule kaasa aidata. See tähendab indiviidi jõudmist arusaamisele, et lisaks tema enda perekonnale ja suguseltsile on absoluutselt kõik teised inimesed tema ligimesed ja sellest tulenevalt on ta ka vastutav nende heaolule kaasa aitamise eest. (Schweitzer 1972: 17) Siinkohal võib tekkida küsimus, mis oleks see sisemine impulss inimeses, mis ajendaks teda teiste kaasinimeste heaks tegutsema, kas ikka piisab üksnes arusaamisest, et kõik kaasinimesed on tema ligimesed. Kõige veenvamalt saaks sellele

küsimusele vastata minu arvates vooruseetika seisukohast lähtuvalt, et kui inimene on endas teatavad vooruslikud iseloomuomadused välja arendanud, siis on talle selle tulemusena juba sisemiselt omane head teha ning ta ei pea seega väga pikalt selle üle juurdlema, kas ja kuidas häid tegusid teha, sest vooruslikkus on talle siis juba loomulikuks käitumisviisiks kujunenud. Schweitzeri idee kohaselt aga saab inimene sellise eetilise suhtumiseni jõuda, analüüsides esiti, kes on tema ise ning kes on teised inimesed ja selle tulemusel hakkab ta mõistma, et oma eetilise vastutusesfääri tegelikku laiust. (Schweitzer 1972, samas 17) Ehk siis, kui inimene on analüüsinud seda, kes ta indiviidina ise on ja mida ta vajab, suudab ta niisamuti mõista, et ka teistel indiviididel on üldiselt samasugused vajadused kui temal endal ning sellest tulenevalt tunneb ta ka kohustust panustada teiste inimeste heaolusse, olenemata sellest, kas tegemist on siis tema lähedaste või täiesti võõraste isikutega. Niisiis on Schweitzeri käsitluse kohaselt eetiline inimene see, kelle vastutusesfäär on teiste inimeste osas laienenud, mistõttu suhtub ta kõikidesse inimestesse võrdselt, võttes neid kui oma ligimesi ja panustades nende heaolusse. (Schweitzer 1972, samas 17) Sellest eetilisest vaatest on juhitud india ja hiina filosoofid, kellelt pärineb vendluse idee ja niisamuti kristluses on olnud kogu aeg arusaam, et inimesel on teiste indiviidide suhtes kohustused (Schweitzer 1972:17-18).

Antiikajal, kui tekkisid stoikute ja epikuurlaste kogukonnad, hakati rohkem tähtsustama humanistlikke väärtusi ja humanism omandas ühiskonnas olulise koha oma mõistuspärasuse tõttu (Schweitzer 1972 :18).

Eetiline inimene on Schweitzeri käsitluse kohaselt niisiis isik, kelle eetiline sfäär on laienenud, mis tähendab seda, et ta on jõudnud arusaamisele, et kõik tema kaasinimesed on tema ligimesed ning tal on kohustus omalt poolt nende heaolusse panustada.

3.2 Erinevate maailmavaadete mõju eetikale

Ajaloo vältel on olnud valitsemas erinevad maailmavaated ning need on eetikale erineval viisil mõju avaldanud. Erinevalt on ka sellest, kuidas üldse tuleks suhtuda maisesse maailma ja siinsesse tegutsemisse. Seda käsitlevate maailmavaadete hulka kuuluvad sellised näiteks maailmajaatus ja maailmaeitus. (Schweitzer 1972, samas 18)

Maailmajaatus tähendab mõtteviisi, mille kohaselt indiviid suhtub kõigesse maailmas toimuvasse osavõtlikult, kuna peab siinset maailma oluliseks ja soovib seega ka omapoolselt selle hüvanguisse panustada. Maailmaeitus aga on vastupidine mõtteviis, mille kohaselt

indiviid ei pea tähtsustama maailmas toimuvat ja otsustab seega võtta maailmas tegutsemise suhtes passiivse hoiaku. Schweitzer väidab, et eetika aga oma olemuselt maailmajaatav mõttesüsteem, sest selle eesmärk on tagada siin maailmas headus ja korraldus, kuid maailmaeetiline käsitlus välistab eetika võimaluse jätkuvalt oma senises korraldusfunktsioonis toimida. (Schweitzer 1972: 18-19) Kuna eetika on õpetus käitumisest maailmas, siis saab ta leida oma väljundi vaid maailmajaatavate isikute läbi, maailmaeetajate jaoks osutub ta teisejärguliseks.

Maailmaeetus on kasvanud välja materiaalsuse ja immateriaalsuse eraldiseisvuse ideest, mille kohaselt on immateriaalset osa peetud tõeliseks, materiaalsed aga vaid pettuseks (Schweitzer 1972: 19). Maailmaeetliku mõtteviisiga on võimalik seostada aktiivsuse- eitust, milleks on tegudest hoidumine, mis tuleneb arusaamast, et kuna materiaalne maailm tekitab inimeses himusid ja egoistlikke püüdlusi, siis on parem end sellest üldse eemale hoida, vältides seega selles igasugust tegutsemist vältida. Juhul, kui inimene otsustab mitte osaleda maailmaga seonduvates tegudes, hoidub ta ka ühtlasi tegudest, mis teisi kahjustada võivad. (Schweitzer 1972: 19) Tõeline kaastunne ja ligimesearmastus aga ei saa ilmselgelt piirduda üksnes kurja tegemisest hoidumisega, vaid eeldab ka teiste heaolule ja hüvedele kaasa aitamist ehk siis eetiliste tegude tegemist.

Maailmast loobuv seisukoht on olnud esindatud eriti keskaegses kristluses, kuid siiski ei ole selles religioonis suhtunud maailmasse kui pettusesse, vaid kui ebatäiuslikku kohta, mis alles jumalariigi maapeale saabudes oma tõelise täiuseni jõuab. Jeesuse õpetuse kohaselt tuleb inimesel siin maailmas elades pühenduda endas headuse arendamisele ja sealjuures muust maailmaga seonduvast eraldumisele. Seega on kristlus seotud pigem maailmaeetusega, kuna keskendub eelkõige tulevikus loodavale uuele taevasele maailmale, mitte siinsele maisele ilmale. (Schweitzer 1972: 21)

Renessansiajal sai maailmajaatus aga ka kristluses senisest tähtsama koha ning selle tulemusena hakati lisaks indiviidi enesetäiustamisele tulevase elu jaoks ka maise maailmas paremaid võimalusi püüdlema. Kristluse ja maailmajaatuse ühendamine on seega olnud tegu, mis on aidanud suuresti kaasa eetika tähtsustumisele. Eetika seisukohalt pole oluline vaid armastuse omavaheliste kokkupuutepunktide leidmisega. (Schweitzer 1972: 20-22)

18. sajandil hakkasid kristluse ja stoitsismi ideedega seotud filosoofid looma eetilist õigust, mis võiks olla kõikidele inimestele ja igas olukorras universaalseks aluseks. Nõnda sai alguse kristluse ja eetika koostegutsemine, mille alusel hakati püüdma maailma paremaks paigaks muuta, vahetades ebainimlikud seadused humanistliku sisuga seaduste vastu välja. Reformi tulemusena hakati suhtuma mõistusekäsku kui eetiliste probleemide kõige paremasse lahendajasse. (Schweitzer 1972:23) Nõnda leidis näiteks filosoof Jeremy Bentham, et nii ühiskonna kui indiviidi heaolu saab tagada valmisolek iseennast teiste heaolu nimel salata. (Schweitzer 1972, samas 23)

Enesesalgamiseetika tekitab seega inimeses sisemisi konflikte, kuna tuleb ette olukordi, kus on vajalik teha raskeid valikuid ja selle eetika kohaselt võib inimene alati otsustada ennastalgavat tegu mitte teha, kui selle teo tegemine ähvardab talle kaasa tuua ebameeldivaid tagajärgi (Schweitzer 1972:24). Enesesalgamise eetika on aga oma iseloomult subjektiivne ning jätab seega inimese enese otsustada, kuidas ja mis piirini inimene tahab ennast salata. Mõeldes enesesalgamiseetika probleemsele, mõistame, et eetiline sfäär vajab laiendamist tulenevalt ka sellest, et peale inimeste eksisteerivad ka teised olendid, kes niisamuti soovivad elada head elu. Sellest tuleneb, et lisaks sellele, et inimesel on kohustus oma kaasindiviididesse eetiliselt suhtuda, tuleneb eetilise sfääri laiendamisest veel kohustus suhtuda samal viisil ka teiste elusolendite ellu. (Schweitzer 1972: 24-25)

Niisiis on ajaloo jooksul valitsenud maailmavaated eetikale erinevat mõju avaldanud. Eetika arengu seisukohast üks olulisemas maailmavaateid oli maailmajaatus, mille kohaselt oldi huvitatud sellest, kuidas elu maailmas paremaks muuta ja see ajendas inimesi küsima eetilisi küsimusi, aga maailmaeetus tähendas mõtteviisi, mille kohaselt inimesed hoidusid maailmas tegutsemisest ning selle maailmavaate keskel kaotas eetika oma rolli sellel kujul, nagu me seda muidu tuntakse. Renessansiajal hakkasid aga kristlus ja stoitsism maailmajaatuse osas omavahel ühist osa leidma ning seega hakati arendama humanistlikke ideid, mis aitaksid maailma kõigi jaoks paremaks kohaks muuta.

3.3 Aukartus elu ees lähenemise loomine eetikas

20. sajandil toimus teaduses progress, mille tulemusena hakati paremini mõistma kõige olemasoleva seaduspärasusi, kuid olenemata sellest kõigest ei olnud üksnes maailma toimimise seaduspärasusi vaadeldes võimalik veel eetilisi printsiipe luua. Vaadates näiteks olendites oleva elutahte tõttu pidevalt toimuvat olelusvõitlust, mille tingib elutahte konfliktisituatsioon iseendaga, ning mis toob kaasa selle, et üks olend hävitab teise iseenda ellujäämise nimel, siis inimene kui mõistuslik olend tajub oma kohustust end teiste elutahte nimel salata ning sellest algab seega tõeline eetiline tunnetus, kui inimene suudab kogu toimuvat kõrgemalt vaadata ning suhtuda kõikidesse olenditesse osavõtlikult, mõistes asjaolu, et kõik need olendid omavad niisamasugust tahet elada kui inimene isegi. (Schweitzer 1972, samas 26)

Niisiis tuleneb inimese vajadus ennast teiste olendite nimel salata nende olendite elutahte tunnetamisest ning see muudab inimese elusolendite eest vastutavaks ja annab talle püüdluse igati olla nende elu säilitamisele kaasaaitav (Schweitzer 1972, samas 28).

3.4 Albert Schweitzeri aukartus elu ees eetika

Schweitzeri aukartus elu ees eetika hõlmab endas austavat suhtumist kõikidesse elusolenditesse, mitte üksnes nendesse, kes kuuluvad meie kaasindiviidide hulka, sest vaid kaasinimestega seonduvaid suhteid käsitlev eetika ei ole täielik eetika, kuna jätab teised elusolendid oma käsitusvaldkonnast välja ja see on ajaloo vältel tinginud teiste elusolendite halastamatul viisil kohtlemist (Schweitzer 1973: 28). Seda silmas pidades on ilmselge, et mitteinimeste hulka kuuluvaid olendeid ei arvatud varem olevat väärt austusväärset kohtlemist ja see mittetäielik eetikasüsteem, mis nõudis üksnes kaasinimeste suhtes austavat suhtumist, oli end minetanud ning Schweitzer kirjeldab siin uut tüüpi eetikat, milleks on aukartus elu ees suhtumine kui eetiline printsiip, mille ta leiab olevat mõtlevale inimesele kõige sobilikuma, sest kui inimene võtab omaks selle printsiibi, mille kohaselt on kõiges elavas elutahe ja kõik olendid väärivad sellest tulenevalt võimalust elada, aitab see luua ühtsust kogu inimest ümbritseva keskkonnaga. (Schweitzer 1972, samas 28)

Seega võib väita, et kui inimene omab aukartvat suhtumist kõige elava vastu, siis suudab ta sellest tulenevalt ka mõista, et tal on kohustus eluslooduse ja kõikide selles leiduvate olendite elu säästmisele kaasa aidata ja igasugune tahtlik elusolendite hävitamine ei ole sellel juhul inimese jaoks üldse midagi mõeldavat.

Jõudes seega arusaamisele, et inimene on elutahteline olend teiste olendite seas, kes omavad samuti elutahet, toob see kaasa tulemuse, et inimene hakkab teistesegi olenditesse nende elu austavalt suhtuma. Nõnda on võimalik väita, et headus üleüldiselt tähendab püüdu elu säilitada, seda täiuslikkuse suunas edasi arendada. Siinkohal jõuabki Schweitzer oma põhilise eetikaprintsiibi, milleks on aukartus elu ees, sõnastamiseni ja väidab, et sellest lähtuvalt kõikidele elusolenditele ühtviisi head tehes, saabki inimene panustada olendite elu säilitamine. (Schweitzer 1972, samas, 27)

Selles peatükis käsitlesin Schweitzeri ajaloolist vaadet eetikale. Tema arvates oli väga olulisel kohal eetika laienemine, mis tähendas seda, et inimese vastutusesfäär teiste kaasinimeste suhtes pidi laienema ehk inimene pidi tulenevalt mõtlemisest selle üle, milline on tema ise ning mida ta vajab, niisamuti ka mõistma, et kõik teised vajavad sedasama. Schweitzer esitab siinkohal siin seisukoha, et eetika laienemine tähendab lisaks kaasinimeste heaolule keskendumist ka kõikide teiste elusolendite heaolule mõtlemist. See kõik aitab selgitada, miks on inimene kohustatud elusloodust kaitsma.

4.Eetiline kultuur Albert Schweitzeri käsitluses

Inimkonna jaoks on kogu ajaloo vältel olnud väga oluliseks ülesandeks eetilise kultuuri loomine. Schweitzer väidab, et seda tõelist eetilist kultuuri on võimalik luua vaid humanistlike ideede abil. Humanistlik eetikakäsitlus on midagi, mis suudab luua ühiskonna ja indiviidide vahel üksmeelt, kui maailmas kasvab üha enam nende indiviidide arv, kes selle eetikakäsitluse omaks võtavad. (Schweitzer 1972: 31)

Aukartusel elu ees põhinev eetika ei saa kunagi endas kätkeada mingisuguseid erinevaid tõekspidamisi, vaid see peab olema kindlalt rajatud vaid elu säilitamisele ja hoidmisele ning olema igasuguse põhjusega elu põhjendamatu hävitamise vastu, tehes seda vaid erandlikel

juhtudel, kus on tegemist paratamatu olukorraga, kus puudub võimalus elu säilitada. Samas jääb siin tegelikult inimesele endale otsustusvabadus selle juhtumi paratamatuse üle, kuid see eetika on tavapärasest kõrgemal asetsev selles mõttes, et seab olulisele kohale elu austamise ja püüde igas olukorras toimida elu säilitavalt, mistõttu peaksid selle suhtumise omaks võtma kõik iniviidid, sest kõigesse elavasse aukartlik suhtumine lisab kõigele maailmas toimuvale hoopiski palju kõrgema väärtuse. (Schweitzer 1972: 31)

Eetiliselt eeskujuks olles annab üksikisik oma ideed ühiskonna heaolu teenistusse ja aukartus elu ees eetika on eelkõige just praktilise tegutsemise, mitte vaid eetiliste sõnavõttudega seonduv. Schweitzer väidab, et eetika ei ole seotud vaid kohustustega, mida inimene peab täitma ja voorustega, mida ta peab omama, vaid see on teadlikuks saamine paratamatult inimlikust mõtlemisest tuleneva aukartus elu ees idee järgimine. Mõeldes tõelisele eetikale, leiab Schweitzer, et humanism on selline maailmavaade, mis suudab oma mõistuspärasuse tõttu eetika maailmas tõelise progressini viia. (Schweitzer 1932: 32- 33)

Selles peatükis käsitlesin Schweitzeri eetilist kultuuri. Aukartusel elu ees põhinev eetiline kultuur peab olema alati elu säilitada püüdev. Aukartus elu ees eetika ei anna inimesele küll igas olukorras ette kindlaid reegleid, kuidas peaks toimima, kuid see eeldab inimese enda südametunnistuse põhjal tehtavat valikut püüda siiski elu säilitada, isegi olukorras, kus see näib näib olevat võimatu. Schweitzeri seisukohalt on tõeline eetika niisiis aukartus elu ees printsiibi kohaselt toimiv eetika ning kui võib väita, et järgides seda eetilist printsiipi oma elus, aitab see kaasa looduskeskkonna ja elusolendite elu säilimisele.

5. Inimese ja looma suhted Schweitzeri käsitluses

Inimestena on meil tihtipeale kombeks maailmas eksisteerivate asjade ja olendite tähtsuse üle otsustada oma isiklike arvamuste põhjal. Niisamuti on see ka loomade osas, et rohkem väärtust omistatakse nendele loomadele, kes inimesele kuidagi sümpaatsemad tunduvad, talle seltsi pakuvad vms, näiteks lemmikloomad, kellega üldiselt paljud inimesed end hästi tunnevad, lisaks ka, et nad võivad olla inimese jaoks niisamuti ka instrumentalistliku väärtusega, aidates seega kaasa inimesel mingeid konkreetseid hüvesid saavutada. Nendele loomadele omistatakse inimeste poolt seega kõrgemat väärtust, kuid näiteks putukate jmt

loomade elule omistatakse palju madalam väärtus ja tuntakse nende elu suhtes ükskõiksust ning sellest tulenevalt ollakse neid nõus hävitama, kuna inimene ei näe nendes enese meelest olevat midagi väärtusliku. Kui me vaatame aga kõigele elavale Albert Schweitzeri aukartus elu ees printsiibist lähtudes, siis ei ole meil mitte millegi alusel luba loomade vahel vahet teha. Pole oluline, millised nad meile kõrvalt vaadatuna ka ei tunduks, me peame siiski eetiliste põhimõtete alusel neid kõiki ühtviisi väärtustama. (Schweitzer 1972:43)

Schweitzer esitab selles peatükis kaks argumenti, mis aitavad mõista, miks on tarvis loomade elu kaitsta, nendeks on kõikide olendite võrdsuse argument ja vastutuse argument. Kolmas argument, mille samuti sellest peatükist leiab, on vältimatuse argument, mis käsitleb probleemi, mis seondub sellega, et tuleb ette olukordi, kus ei ole võimalik ühtviisi kõikide olendite elu säilitada. Esiti asun käsitlema aga argumenti, mis seondub sellega, et peame kõiki olendeid võrdselt väärtustama.

5.1 Kõikide olendite võrdse väärtustamise argument

Kõikides elusolendites on elutahe, millest on juba eelpool juttu olnud ja see toob endaga kaasa kohustuse suhtuda kõikidesse elusolendesse austusega ja püüdes igal võimalikul viisil nende elu säilitamisele kaasa aidata. Schweitzer esitab siin argumendi, mis tuleneb taaskordselt aukartus elu ees printsiibist ja mille kohaselt on kõik Maal elavad olendid võrdselt väärtuslikud ning seega ei ole inimesel õigust nende vahel vahet teha ega nende väärtuse üle otsustada. Inimestepoolne vahetegemine elusolendite vahel tuleneb sellest, et inimene toetub enese subjektiivsele mõõdupuule ehk siis teeb olendite vahel vahet, lähtuvalt sellest, milline olend tundub temale lähedasem olevat. Kuid selline elusolendite kõrgemasse ja madalamasse klassi asetamine ei ole õige ka selle tõttu, et inimesel puudub täpne teadmine sellest, miks mingi konkreetne elusolend siin maailmatervikus üldse eksisteerib, miks ta on tekkinud ning millist rolli mängib tema elu seonduvalt teiste elusolenditega. (Schweitzer 1972: 43) Seega, kuna kõik olendid omavad võrdset väärtust, siis ei tohi me inimestena pidada ühte teisest olulisemaks ja otsustada ka selle põhjal, kes on väärt elama ja kes seda ei ole. Näiteks võib tuua, et kuna putukad on loomad, kes paljudele inimestele tunduvad ebasümpaatsed ja kasutud, siis leitakse, et neid võib küll hävitada, aga siiski aukartus elu ees põhimõtte kohaselt

oleme kohustatud inimestena iga elusolendi elu võrdsel viisil oluliseks pidama ning nende elu säilitamisele kaasa aitama.

5.2 Loomade kannatuste vähendamise argument

Järgnevalt esitan Schweitzeri argumendi, mis seondub asjaoluga, et tuleks vähendada loomade asjatuid kannatusi. Loomi kasutatakse üsna palju meditsiinis ja teaduskatsetes inimeste hüvanguks. Kuid siingi tuleb pöörata tähelepanu elusolendite heaolule ning lähtuda aukartus elu ees printsiibist.

Teadlased kasutavad loomi meditsiinilistes katsetes katseloomadena eesmärgiga aidata kaasa inimeste tervisliku seisundi parandamisele, katsetades loomade peal, millised ravimid missuguseid mõjusid avaldavad ja kas plaanitavatest ravimitest on terviseprobleemide ravimisel üldse abi, mida on plaanis inimeste ravimiseks kasutada. Schweitzer väidab siinkohal, et inimesed ei tohiks suhtuda loomkatsetesse kui millessegi, mis on igal juhul ja kõikidel tingimustel tänuväärised, kuna seda tehakse ju õilsa eesmärgiga inimesi aidata, vaid iga katse/eksperiment, mida loomade peal tehakse, peab olema konkreetselt ja enne selle sooritama asumist põhjalikult läbi mõeldud ja jõutud selgusele, kas see tegevus ikka päriselt toob kaasa soovitud eesmärgi ehk siis et kas üldse tarvitseb konkreetse tulemuse saavutamiseks võtta vastu otsus mõni loom ohverdada, arvestades asjaolu, et see tegevus ei pruugi endaga kaasa tuua soovitud tulemust. (Schweitzer 1972: 44) Kui on hoolikalt järele mõeldud ja leitud, et on siiski tarvis plaanitud katse või eksperiment loomaga ette võtta, siis on selle juures oluline tagada loomale olukord, kus tal oleks võimalikult vähe valu seoses katses osalemisega. Näiteks tuleb alati enne loom narkoosi alla panna, kui temaga tehakse teaduskatseid ja mitte kunagi ei saa õigustada olukorda jätta loomale narkoosisüst tegemata, seda kasvõi ajapuuduse vms põhjuse tõttu. Igasugune loomadele asjatu piina valmistamine on lubamatu. (Schweitzer 1972, samas 44)

Niisiis saame järeldada, et kõik katsed, mis loomadega ette võetakse, peavad olema esmalt hoolikalt läbi mõeldud, kas tõepoolest nende tulemused on seda väärt, et loom selle teenistusse ohverdada või mitte, ja kui nii on, siis on tarvis vältida, nii palju kui võimalik loomale valu või muul viisil kannatuste põhjustamist, tehes enne katse sooritamist alati

loomale narkoosisüst ja kasutades muid meetodeid, mis aitavad looma kannatusi kas siis vältida või neid vähemasti vähendada. Järgnevalt jõuame vältimatuse argumendini, mis ei ole eetiliste inimeste jaoks, kes elavad teoks aukartus elu ees printsiipi, midagi, millele nad tahaksid mõelda, kuid maailmas tuleb ette olukordi, kus ei ole võimalik mõne olendi elu säilitada.

5.3 Vältimatuse argument

Isegi elades aukartus elu ees printsiibi kohaselt ning seega väärtustades iga elusolendit ning hoidudes tema elu hävitamisest, tuleb siiski mõningatel juhtudel ette olukordi, kus kõikide loomade elu pole alati võimalik võrdselt säilitada ehk tuleb teha valikuid, milline olend ellu jätta, milline hukata. Schweitzer esitab siinkohal vältimatuse argumendi.

Maailmas tuleb ette olukordi, mis on paratamatud ja kus meil inimestena tuleb teha raske otsus, millise olendi elu säilitada, milline olude sunnil hukata. Siinkohal saab Schweitzeri esseel põhjal konstrueerida vältimatuse argumendi. Vältimatuks saab pidada näiteks olukorda, kus mingitel kaalukatel põhjustel tuleb kahest olendist vaid üks ellu jätta ja teine hävitada, et ühe olendi elu säilitada. Siin on raske küsimus, mille põhjal see valik teha, kuid üleüldiselt siiski väidab Schweitzer, et isegi selliste juhtumite puhul, mis tunduvad olevat vältimatud, tuleks ikkagi otsida võimalusi hoiduda elu hävitamisest ja valida võimalus elu säästa. Enne mingi elu kahjustama ja hävitama asumist peab olema hoolikalt läbi mõeldud, kas olukord on tõepoolest nii vältimatu, et puudub võimalus teha valikut elu säilitamise kasuks. (Schweitzer 1972: 43)

Vältimatu olukorra näitena Schweitzeri esseest võib tuua maamehe, kes on oma lehmadele toidu saamiseks peab lilli maha niitma. Siinkohal on tegemist olukorraga, kus tuleb valida, kas hoolitseda oma loomade eest, et nad süüa saaksid või heinamaal kasvavate lillede eest ja kui tegemist on taolise vältimatu olukorraga, on mõistuspärane teha valik oma loomade toiduse kasuks ning olla valmis ohverdama selleks lillede elu. Kuid teise näitena saame tuua ilma paratamatuse sunnita elu kahjustamise, mis seisneb asjatult maantee ääres kasvavate lillede õite purustamises. Viimase näite puhul on tegemist tahtliku eluslooduse hävitamisega, millele ei ole võimalik õigustust leida. Maailmas tuleb ette erinevaid olukordi, kuid üldise printsiibi kohaselt peaks inimene siiski püüdma igal võimalikul viisil elusolendite elu

säilitada. (Schweitzer 1972: 43) Näiteks võib tuua ka olukorra, kus kellegi armastatud lemmikloom on jäänud raskelt haigeks ja see inimene on saanud loomaarstilt infot, et tema looma ravimine läheb talle üüratuid summasid maksma ning siiski ei ole mingit tegelikku garantiid, et loom üldse terveks saab. Niisiis peab inimene mõtlema sellest kõigest tulenevalt looma magama panemise peale, sest majanduslik seis lihtsalt ei võimalda kallist ravi ette võtta. Siin on tegemist üsna vältimatu olukorraga, kuid Schweitzeri aukartus elu ees eetika seisukohalt võiks siinkohalgi mõelda, et küllap leidub siiski võimalus loom ellu jätta ja tema raviarved maksta ning on usku ka, et ta saab veel terveks. Kui siinkohal ikkagi jääda truuks elu säästa soovivale mõtteviisile, siis peaks inimene sel juhul püüdma leida teised, kes saavad teda majanduslikult aidata, et ta saaks oma looma raviarveid tasuda ning ka ise vajalike finantside saamiseks palju töötama, siis on tal võimalus oma looma elu ikkagi säilitada.

5.4 Inimese ja looma kokkukuuluvussuhte argument

Alljärgnevas peatükis käsitlen inimese ja looma vastastikkuseid suhteid, mis tulenevad sellest, et inimesed kasutavad loomi oma hüvanguks ning sellega seondult aitavad loomad inimestel paremaid elutingimusi saavutada, ja kõike seda arvesse võttes on ka inimesel kohustus teha loomade aitamiseks omapoolne panus.

Kuna inimene kasutab loomi selleks, et tagada kaasinimeste kannatustele abi ja lahendused ning loom peab seega inimeste pärast igasugu katsetes ja eksperimentides osaledes valu ja kannatusi tundma, mida tal tegelikult vaja ei oleks, siis on ka inimesel tarvidus omalt poolt loomale vastutasuks head teha. Siinkohal saab rääkida inimese ja looma vastastikusest kokkukuuluvussuhtest: kui loom aitab inimese kannatusi leevendada oma kannatustega, siis peab inimene omalt poolt panustama ka loomade kannatuste leevendamisse. Inimesel on seega kohustus niisamuti loomale head teha nõndasamuti kui loom teeb head inimesele. (Schweitzer 1972, samas 44) Siinkohal jõuame välja vastutuse argumendini.

5.5 Vastutuse argument

Loomade kannatuste põhjustamisel peavad vastutust kandma individid, sest loomad ei suuda ise enda eest vastutada. Schweitzer laiendab seda vastutust kõikidele inimestele, et me kõik peame, nii palju kui meist oleneb, aitama kaasa sellele, et loomad ei peaks taluma asjatuid kannatusi. Inimene peab võtma vastutuse oma käitumise eest loomadega, mitte püüdma sellest vastutusest kõrvale hiilida. Inimestena oleme kõik ühtviisi vastutavad loomade kannatuste eest, kuna inimene on see, kes sunnib looma enda heaks kannatama ja seetõttu lasub kõikidel inimestel ühine vastutus selle ka eest, et vähendada loomade kannatusi. See tähendab seda, et keegi ei tohi jääda ükskõikseks loomadele tehtavat kahju märgates. Schweitzer toob siin näitena juhtumid, kus loomad raudteevagunis janu käes piinlevad, tapamajades inimkäte läbi piinarikasse surma surevad, saavad piinatud julmade inimeste käe läbi selle kõige eest kanname inimestena kollektiivset vastutust ja seega süüd, kui ei võta midagi ette, et vähendada loomade kannatusi. (Schweitzer 1972, samas 44) Niisiis, meil kõigil inimestena on vastutus loomade elu ja heaolu eest ning me peaksime seega, kuidas vähegi võimalik, astuma vastu igasugusele vägivallale, mida loomade suhtes toime pannakse.

Peatüki lõpus polemiseerib Albert Schweitzer Rene Descartesega, kes oli uusaja oluline filosoof ja kelle arvamuse kohaselt puudub loomadel hing ja kes eeldas seega, et loomade valutalumine ei saa olla ehtne (Schweitzer 1973:44-45). Kuid uusaja filosoofia ei käsitlenudki inimese suhtumist teistesse olenditesse, kuna pidas seda teisejärguliseks oletuse tõttu, et loomade kannatamisvõime ei ole inimeste omaga võrdväärne. Loomade kannatustega seonduvat on pilgatud kui midagi liiga sentimentaalset, kuid siiski pole see õige, sest loomade kannatamine on midagi, mis on tõepoolest probleem omaette ja mille lahendamiseks peab iga mõtlev inimene huvitatud olema ning aukartus elu ees printsiibil põhinev universaalne eetika nõuabki sellele probleemile tähelepanu pööramist. Kõik sellised tegevused nagu loomade piinamisega seonduvad meelelahutusüritused, loomade tapmine jahil, on meelevaldsed loomade elude hävitamised ja need tuleb lõpetada. Kui on tegemist olukorraga, kus loom tuleks tappa paratamatuse sunnil, peab see siiski jääma teoks, mida tehtaks raske südamega, mitte aga ealeski kergekäeliselt. (Schweitzer 1972: 45)

6.Schweitzeri humanism

Selles peatükis tuleb juttu Schweitzeri humanismikäsitlusest ning käsitlen siin tema argumenti, mille kohaselt tuleks lahendada rahvastevahelised konfliktid rahumeelselt lahendada.

6.1 Rahvastevaheliste konfliktide rahumeelse lahendamise argument

Selles peatükis tahan käsitleda Schweitzeri humanistlikke ideid ja esitada argument, mis räägib ebainimlikkuse, antud kontekstis eelkõige sõjapidamise vastu.

Vooruslik suhtumine end ümbritsevasse keskkonda kätkeb endas seda kõige olulisemat printsiipi, mille kaitseks Schweitzer oma essees argumenteerib, milleks on aukartus elu ees. Sellest hoiakust saab kõik elu hoidmisega seonduv alguse. Austus kõige elava suhtes on midagi, mis ei luba inimesel end ümbritsevat elukeskkonda hävitada, vaid soodustab selle hoidmist ja ohtude eest kaitsmist.

Sõjad ja sõjarelvastus on aga midagi, mis toob kaasa ebainimlikkuse levimise ja paljude inimeste hävimise. Inimkond on tulenevalt sõdadest juba palju kaotusi kandnud ning kui ta jätkab senisel viisil sõdade pidamisega, siis saavad kaotused veelgi enam kasvama. Schweitzer pöörab siin tähelepanu eriti aatomirelvadele, mille kasutamine on seotud suurte ohtude ja inimkaotustega. Ta väidab, et suhtumises aatomirelvadesse leidub kahte grupp inimesi: esiteks ühed, kes on teadmatuses aatomirelvade tõelisest ohust, mis saaks neid valdama siis, kui nende abil peaks hakatama sõda pidama, teise gruppi kuuluvad inimesed, kes kiidavad sõdade pidamist kui enesekaitsevahendit heaks, mõtlemata sealjuures inimestele, mis läbi ajaloo on sõdade ohvriks toodud. Siit tekib inimlikkusega seonduv küsimus, miks teatud inimesed pidid sõjas kannatama ja surema. Siinkohal saab tulla järeldusele, et isamaa-armastus peab muutuma inimlikumaks, mis tähendab seda, et isamaad

saab kaitsta ka rahumeelsematel viisidel, mis võimaldavad hoiduda inimelude hävitamisest. (Schweitzer 1932: 49)

Mõni võib väita, et isamaa armastamise juurde peab kuuluma ka valmisolek sõdida ja igati peab olema valmis isamaa nimel ka elu kaotama, siis probleem seisneb selles, et miks on üldse tarvis sõda pidada, kui oleks võimalik rahvastevahelised konfliktid ka rahulike läbirääkimiste teel lahendada. Konfliktide rahumeelne lahendamine (idee patsifismist) on Schweitzeri arvates ainus võimalik lahendus inimeste hävitamisele ning Maa atmosfääri saastamisest hoidumisele, mida suudab kaasa tuua ajaloo jooksul võimestunud sõjatehnika. Maailmas on vaja toimida humanismi-ideaali kohaselt, mis eeldab rahu pidamist rahvaste vahel. Kui aatomirelvastuse võidukäik jätkub endisel viisil, siis toob see endaga kaasa traagilised tagajärjed inimkonna jaoks ja seepärast on tarvis otsida rahu. (Schweitzer 1972, samas 49)

Nendest ideedest järeldeb, et humanistliku ideaali teostamine tooks endaga kaasa positiivsed tagajärjed, kuna see võimaldaks säilitada hulganisti süütuid inimelusid ning lisaks hoida ära ka keskkonnasaastamise, mida sõjarelvade kasutamine tahes-tahtmata endaga kaasa toob. Arvestades kõiki neid asjaolusid, oleks inimkonnale tõepoolest igakülgsest parem mitte sõdu pidada. See tundub küll utopilise ideena, kui mõelda egoistlikule inimloomusele, mis tahab ennast sageli teiste heaolu arvelt teostada ning on valmis igati enese heaolu eest võitlema. Siinkohal oleks patsifism ehk liiga idealistlik ja ei oleks just eriti usutav, et kogu maailmas suudetakse seda järgida, kui jätkatakse endiselt sõja ja ebainimlikkuse normaalseks pidamist, võtmata selle osas üheskoos midagi ette. Igale rahvale on omane isamaa-armastus ja selle heaks tegutsemine, kuid see peab laienema niisamuti kui eetikagi, mis tähendab, et mõeldakse laiemalt kogu inimkonna heaolule mõtlemisele ja indiviidide elu säilitamisele.

Humanistlike ideede järgimine tähendab mõtlemist peale iseenda ka kõikide teiste heaolule. Elu tuleb püüda säilitada ja seda ei tohi hävitada ilma mingi selleks tõeliselt mõjuva põhjuseta, see on nõnda kõikide elusolendite eluga seonduvalt.

Nii jõuame ikka ja jälle tagasi aukartus elu ees printsiibini, mis saab olla aluseks ka humanistlikule suhtumisele ja nii inimeste kui kogu keskkonna elu väärtustamisele ja säilitamisele. Ilma austuseta end ümbritsevatesse elusolenditesse, ei ole lihtne tuua muutusi inimkonna tegutsemisviisidesse, niisamuti ka suhtumises sõjategevusse. Suhtudes aukartusega

kõigesse elavasse, on iseenesestmõistetav, et taunitakse igasugust rahvaste vaheliste konfliktide lahendamist relvade abil, kuna selle tulemuseks on elude hävitamine. Aukartus elu ees suhtumine tähendab elu austamist ja selle säilitamist igal võimalikul viisil, sõjapidamine aga on tegevus, millega kaasneb elu hävitamine ja seega tuleks see lõpetada ning leida viise, kuidas hoida rahvaste vahel rahu.

7. Albert Schweitzeri kriitika

Järgnevas peatükis keskendun Albert Schweitzeri vaadete kriitilisele seisukohale, mida on talle teiste teiste filosoofide poolt esitatud. Kuigi Schweitzeri aukartus elu ees ideedega seonduv oli temale endale oluline osa kogu tema elutöös ja niisamuti suutsid tema ideed mõjutada paljusid, tekkis tema ideede osas mõnetine kriitika seetõttu, et tema aukartus elu ees eetika jäi filosoofilises plaanis ebaselgeks ja arusaamatuks, mis võis ühelt poolt tuleneda asjaolust, et tema neljaköitelisest teosest, milles ta esitas analüüsi Lääne eetilise ja filosoofilise maailmavaate kujunemisele, sai valmis ainult kaks osa ning Schweitzer esitles seal oma elu austamise eetikat vastusena varasema süsteemi käsitlusele, avades seda uut moodi kriitilisel viisi. Aga nii jõuti välja epistemoloogia ja ontoloogia, kõige tähtsamate filosoofiliste kategooriatega seonduvate probleemideni. Immanuel Kant järeldas, et ei ole võimalik mingile nähtusele omase kohta järeldusi teha ainuüksi loodusliku maailma vaatlemise põhjal, kuid küsimust tekitab on ka see, kuidas oleks võimalik sellele Kanti esitatud probleemile Schweitzeri eetikast lähtuvalt vastata. Võib ju arvata hoopis, et seda eetikat, mida Schweitzer esitas üldise suhtumisega loodushoiuga seonduvasse, ei saa sellena siiski tõeliselt võtta, sest tema ideed võisid olla mõjutatud hoopiski tema isiklikest veendumustest ja sellest humanitaartööst, millega ta seotud oli. (Goodin 2011, samas 6)

Kui Schweitzeri arvates sai seda aukartust elu ees eetikat võtta arvesse kui üldist loodusfilosoofiat, siis tekitab see küsimusi, kuidas saab selle printsiibi põhjal vastata küsimustele, mis lähtuvad nendest kahest mainitud filosoofilisest kategooriast (Goodin 2011: 6).

Niisamuti sai Schweitzerile osaks teiste filosoofide poolt kriitika selles osas, et aukartus elu ees põhimõtte ei olnud väljendatud tavapärasele filosoofiale omasel akadeemilisel viisil, vaid

oli sellest oma lähenemisviisi poolest erinev, mistõttu ei peetud seda üldse klassikalise filosoofia alla kuuluvaks, kuna tema mõtted oli kirja pandud liiga mitteakadeemilises stiilis, sest Schweitzer soovis need ideed esitada ka inimestele väljaspool akadeemilist kogukonda. (Goodin 2011: 64). Olenemata sellest, et Schweitzer oli omandanud doktorikraadi filosoofias ja keskendunud selles Kantile, otsustas ta teadlikult luua põhimõtte, mis oleks erinev kõikidest teistest filosoofilistest suunitlustest. Tema soov oli mitte luua mingit uut akadeemilist mõttesuunda, mis oleks loodud vaid kitsamasse ringkonda kuuluvate huviliste jaoks, kes huvitunuks sügavuti filosoofilisest argumentatsioonist, vaid Schweitzeri eesmärk oli luua eetikasüsteem, mis suudaks tuua kasu kogu rahvale ja päästaks seega rahva moraalsest allakäigust. Selleks aga, et need ideed suudaksid rahvale kasu tuua, pidid need olema esitatud kõikidele arusaadavas väljendusviisis. (Goodin 2011: 38)

8. Albert Schweitzeri ideelised eeskujud

Järgnevas töö viimases osas tahan anda lühikese ülevaate kahest olulisest filosoofist, kes on olnud Albert Schweitzerile tema ideede väljakujundamisel olulisteks eeskujudeks, nendeks on Arthur Schopenhauer ja Friederich Nietzsche.

8.1 Arthur Schopenhauer

Schopenhaueri jaoks on kõigile inimlikule ja mitteinimlikule omane “tahe elada” ja tahe kirjeldada seotud selle kosmoloogilise jõuga, mis on vastutav maailmas toimuva eest. Schweitzeri ja Schopenhaueri eetiliste vaadete erinevus seisnes asjaolus, et Schopenhaueri propageeritavad ideed olid eelkõige liialt teoreetilised ja nendel puudus praktiline väljund, mis oleks saanud tuua ühiskonnale paremad eetilised tingimused, kuid Schweitzeri eetika oli vastupidiselt seotud just praktiliste väljunditega nagu seda väljendas ka tema humanitaartöö Aafrikas. (Goodin 2011: 11)

Schopenhauer oli aga Schweitzerile andnud kosmoloogilise idee sellest, kuidas maailm toimib (Goodin, samas lk 7). Schweitzeri eesmärgiks oli luua selline eetikasüsteem, mis ei hõlmaks üksnes inimestevahelisi suhteid, aga niisamuti poleks ka keskendunud üksnes akadeemilistele diskussioonidele, vaid see pidi tähendama hoopiski laiemat maailmapildi loomist, kus inimesed, kultuur ja muu olev on kõik üks tervik, kuna ta mõistis, et inimeste kollektiivne moraalne laostumine oli selleks põhjuseks, mis viis Esimese maailmasõjani (Goodin 2011: 7).

Sellest peatükist saame seega teada, et Schweitzeri lähenemine eetkale oli varem tuntud filosoofiast erinev, kuna see ei ühtinud arusaamaga, mida oldi selle kohaselt õigeks peetud.

Minu seisukoht on Schweitzeri selle käsitlemise osas on positiivne ja lugupidav, kuna selleks, et filosoofia abil saaks inimkonna elujärke parandada, on tõepoolest vaja tuua oma ideed praktikasse, mitte piirduda ainult teoreetilisel pinnal olevate ideedega ja nende käsitlemisega üksnes sõnavaras, mis on eliidile hästi mõistetavad, mitte aga lihtsamale ühiskonna kihile, sest vastasel juhul ei jõuta erinevate ideede üle arutlemisega siiski reaalsete lahendusteni, mida ühiskond tõeliselt vajab.

Schweitzer on oma filosoofias juhindunud osaliselt teistest filosoofidest nagu Schopenhauer ja Nietzsche. Schopenhaueri filosoofiast võttis ta üle tema elutahte teooria, mille all saab mõista elementaarseid tõesid olemise kohta. Schopenhaueri elutahte teooria, millele Schweitzer oma käsitleuses tugines, oli seotud intellektuaalse ajaloo, kuid Schweitzeri käsitusviis oli erinev tavapärasest akadeemilisest käsitlemisest ning seetõttu ei olnud see teiste filosoofide jaoks koheselt mõistetav. (Goodin 2011: 39) Järgmises osas lähemalt Friederich Nietzsche, kes oli teine suurem Schweitzeri ideede mõjutaja.

8.2 Friedrich Nietzsche

Teine oluline filosoof, kes on Schweitzeri jaoks muljetavaldav olnud, on Friedrich Nietzsche, kes oli mures evolutsiooni mõju pärast inimkonnale ning kogu universumile ja tänu kellele ideedele sai Schweitzer arendada välja oma aukartus elu ees eetika. Probleemiks oli asjaolu, et Euroopas ei olnud välja arendatud tervet eetikat, mis tegeleks üldiselt kõikide elusolenditega,

vaid see keskendus üksnes inimestele, nende omavahelistele suhetele, milles tuli osutada halastust ja lahkust, kuid kui Schweitzer süvenes Nietzsche mõtetesse, mõistis ta, et pole võimalik õigustada eetikat, mis on poolik ehk keskendub vaid inimestele, kuid jätab käsitlemata kogu muu elusoleva keskkonna inimeste ümber. Kui eetika oleks süsteem, mis reguleeriks vaid inimestevahelisi suhteid seetõttu, et inimene on ratsionaalne olend, siis ei oleks eetika terviklik, samuti kui eetika seisneks maailmale omases olemisviisis, siis tuleks sel juhul toetuda vaid loomulikele instinktidele, mis inimloomuses eneses peituvad.

Darvinismiga seonduvalt oli probleemiks, et tahtes olla nagu kõik teised looduse olendid, puuduks igasugune eetiline autoriteet ja leiaks aset pidev olelusvõitlus, milles igasugune õiglus oleks olematu. Schweitzer jõudis, uurides Nietzsche arusaamale, et evolutsiooni näol on tegemist nihilistliku teadusega. Sellest on võimalik järeldada, et teaduslike teadmiste abil ei ole võimalik saada aimu eetilistest ideaalidest, Schweitzer leidis, et eetilised ideaalid ei ole tuvastatavad pelgalt looduse vaatlemise tulemusel, vaid nende avastamiseks on tarvis omada müstilist maailmavaadet, mis seondub lõpmatult loova evolutsiooniga. Nietzsche ei pooldanud üldse looduse teaduslikku vaatlemist, vaid ta sidus seda kunstiga ning tõlgendas looduses toimuvat nii, nagu kunstnikud oma loomingut tõlgendavad. Schweitzer jagas Nietzsche seisukohta, et reaalsust tuleks vaadata kunstiliselt, püüdes luua kultuurilist tõe, mis oleks küll jätkuvalt teadlik teadusliku loogikaga seonduvast, kuid ei piirduks ainult sellega, vaid mis oleks süntees monistliku tõlgendamisviisiga ehk universaalsel elutahtel põhineva mõtteviisiga. Nietzsche oli seega isik, kes mõjutas Schweitzerit looma loodusteaduse kultuurilist tõlgendust, mis tõrjus välja empiirilise loodusteaduse, mis oli oma olemuse poolest varemalt nihilistlik ja asendas selle seejärel elujaatava maailmavaatega. (Goodin 2011: 60- 63, 65)

Albert Schweitzer on saanud oma keskkonnakaitsega seonduvate seisukohtade loomisel ideid Arthur Schopenhauerilt ja Friedrich Nietzscheilt. Schweitzer võttis Schopenhauerilt üle elutahte teooria ja kosmoloogilise maailmapildi ning Nietzscheilt sai ta omakorda inspiratsiooni evolutsioonilise maailmapildi kunstipärase tõlgendamise osas. Nende mõlema filosoofi vaadetest sünteesis ta oma idee universaalsest elutahtest, mida võib nimetada aukartus elu ees printsipiiks ja mis aitab ühtlasi hästi selgitada, miks on inimesel kohustus elusloodust kaitsta. See kohustus on inimesel seetõttu, et kõik elusolendid omavad elutahet

nagu inimene isegi ning selle tõsiasja mõistmine toob kaasa olukorra, kus inimene peab aitama kaasa teiste olendite elu säilitamisele.

9. Kokkuvõte

Loodushoiu teemad on tänapäeval taas rohkem aktualiseerunud, mis on tõeliselt oluline iga üksikisiku ning kogu ühiskonna jaoks. Keskkonnaetikaga seonduvaid probleeme hakati algul teadvustama 1960. aastatel, kui inimeste halvad keskkonnaga seonduvad harjumused oleksid ühiskonna ökoloogilisse kriisi viinud. Sealt sai alguse mõistmine, et inimesed peavad oma keskkondlikku käitumist muutma hakkama. Keskkonnaetika kui filosoofiline distsipliin sai alguse 1970. aastal. Traditsioonilised eetikakoolkonnad ei ole suutelised keskkonnaga seotud küsimustes adekvaatseid vastuseid andma, kuna need eetikasüsteemid seonduvad ikkagi eelkõige inimeste omavaheliste suhete ning seetõttu tekib nende läbi keskkonnaküsimustega seonduvat juureldes “sein ette”, kuna, nagu juba mainitud, on need piiratud inimesega ning seega oli tarvis, et etika laieneks ja tekiks eraldi keskkonnaetika distsipliin.

Minu töö keskendus konkreetset eluslooduse kaitsmisega seonduvatele argumentidele Albert Schweitzeri essee “Aukartus elu ees” käsitluses. Peamiseks küsimuseks, millele otsisin vastust, oli, et mis on need põhjused, miks inimene peab looduskeskkonda kaitsma. Ja üks esimesi põhjusi, miks inimesel see kohustus on, on seetõttu, et kõikides teisteski elusolendites on elutahe, mis saab meile seda mõistes omaseks ning kohustab meid tegutsema kõige elava elu säilitamise, sealhulgas ka eluslooduse kaitsmise vajalikkuse tulemusena. Kui inimene jõuab arusaamisele, et ta on elutahteline olend teiste elutahteliste olendite hulgas, siis ta suudab võrdselt väärtustada ja austada ka kõiki teisi elusolendeid. Schweitzeri aukartus elu ees printsiip tähendab niisiis püüdu käituda alati elu austavalt ja kaitsvalt. Schweitzeri seisukohalt me peame püüdma alati toimida elu säästvalt ja valima ainult väga harvadel juhtudel ehk siis vältimatus olukorras mõne elusolendi hävitamise, niisamuti peab inimene aitama vältida loomade asjatuid kannatusi, leides lahendusi, mis aitaksid kaasa sellele, et loom ei peaks valu tundma, nõndasamuti ka peaksid inimene ja loom toimima vastastikusel üksteise abistamises, nimelt et kui inimene kasutab looma oma hüvede saavutamise nimel millekski ära nagu näiteks teaduskatsed jms, siis peaks inimene ka omalt poolt ka loomale heaolu võimaldama, inimene peaks igat elusolendit enda ümber võrdselt väärtuslikuks

pidama ja mitte pidama teatud elusolendeid kasututeks, kes inimesele subjektiivselt seda tunduvad olevat, nõndasamuti oleme me inimestena kõigi elusolendite heaolu tagamise eest vastutavad.

Albert Schweitzer oli ka tuntud oma sõjavastaste ideede tõttu ja leidis seega, et omavahelised konfliktid tuleks rahvastel lahendada rahumeelselt ning sõdadest seega hoiduda. Kui ei oleks sõdade pidamist ja sõjatehnikat, siis aitaks see igati kaasa kõige elava elu säilitamisele.

Albert Schweitzeri eetilises käsitluses on kõige aluseks elavas peituva elutahte kontseptsioon ning aukartus elu ees printsiibi järgimine, mille kohaselt iga elusolendi elu on väärtuslik ja oluline ning sellega seonduvalt on meil kohustus end ümbritsevat looduskeskkonda kaitsta ning aidata igati kaasa elu säilitamisele.

Kirjandus

- Aristoteles. (2015). Poliitika (U. Tõnisson, toim; A. Lill, tõlk). Ilmamaa.
- Goodin, D. K. (2001). Albert Schweitzer's Reverence for Life ethic in relation to Arthur Schopenhauer and Friedrich Nietzsche. Dissertation, McGill University, Montreal.
- Keerus, K. Keskspaik, R., Vaher, A. (2008). Keskkonnaeetika võtmetekste, AS Pakett trükikoda, Tartu 2008.
- Piibel. (1997). Piibel.net. <https://www.piibel.net/>
- Pojman, L. (2002). *Eetika: Õiget ja väärast avastamas*, Wadsworth Group, Wadsworth.
- Schweitzer, A. (1972). *Aukartus elu ees*, Loomingu Raamatukogu.
- [Kiik],[M. H].[2023].Keskkonnaeetika, lk 33-58, [*Praktilise eetika käsiraamat*],[Tartu Ülikooli Kirjastus], [Tartu].
- White, L. (2008). Meie ökoloogilise kriisi ajaloolised juured (S. Rattasepp, tõlk). Vaher, A., Keskspaik, R., Keerus, K. (koost ja toim). Keskkonnaeetika võtmetekste (lk 36–50). Eesti Keele Sihtasutus

Resume

Arguments of nature environment protection according to Albert Schweitzer's essay "Reverence for life".

The aim of this study is to claim that individuals has ethical obligations to protect the natural environment, so the individual must contribute to it, so that the natural environment remains not affected and living beings may stay at life, not perish. In my work, I want to give an answer to the question, what are the reasons for individuals to protect the natural environment. To answer this question, I rely on the arguments presented in Albert Schweitzer's essay "Reverence of Life" published in 1972, and also use key texts of environmental ethics to give an overview of the historical approach to environmental ethics.

My work is addressed to the arguments related to the protection of environment of nature in Albert Schweitzer's essay "Reverence of Life". The main question I am looking for is an answer to what are the reasons why people need to protect the natural environment. Individuals must protect the natural environment, because living thing has the will to live, which makes it necessary to preserve all living life, including the need to protect wildlife. If a person has reached the understanding that he is willing to live among other living beings, then he can perfectly value and respect all other living beings as well. Schweitzer's principle of reverence for life thus means trying to always act in a way that protects life.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Kerttu-Kaisa Viik,

(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

_____”Argumendid looduskeskkonna kaitseks Albert Schweitzeri “Aukartus elu ees”
käsitluses” _____

(*lõputöö pealkiri*)

Mille juhendaja on _____,

Kadri Simm

(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

autori nimi

pp.kk.aaaa

Kerttu-Kaisa Viik, 24.05.2024

